

Επιθετικότητα και Κοινωνικογνωστική θεωρία μάθησης

Χρήστου Παναγιώτης

Μάθηση

- Δεν υπάρχει συγκεκριμένος ορισμός της μάθησης - Εξαρτάται από την υιοθέτηση κάποιας θεωρίας
- Φαινόμενο που περιλαμβάνει διαδικασίες σε βιολογικό και σε πνευματικό επίπεδο.
- Σε βιολογικό επίπεδο είναι η διαδικασία που ο άνθρωπος αποκτά γνώσεις σχετικά με κάποιο γνωστικό αντικείμενο ή φαινόμενο, καθώς και τον κόσμο (Καφετζόπουλος, 1995)
- Μέσω εμπειρίας και εξάσκησης («τριβή» και επαναληψιμότητα) πάνω σε κάποιο αντικείμενο, αποκτάται «μονιμότητα» στη γνώση, ενώ ενέχει αλλαγή της συμπεριφοράς του ατόμου υπό την επίδραση του περιβάλλοντος
- Η μάθηση χαρακτηρίζεται ως προσωπική και ατομική διαδικασία (Bigge, 1990).

Θεωρίες μάθησης

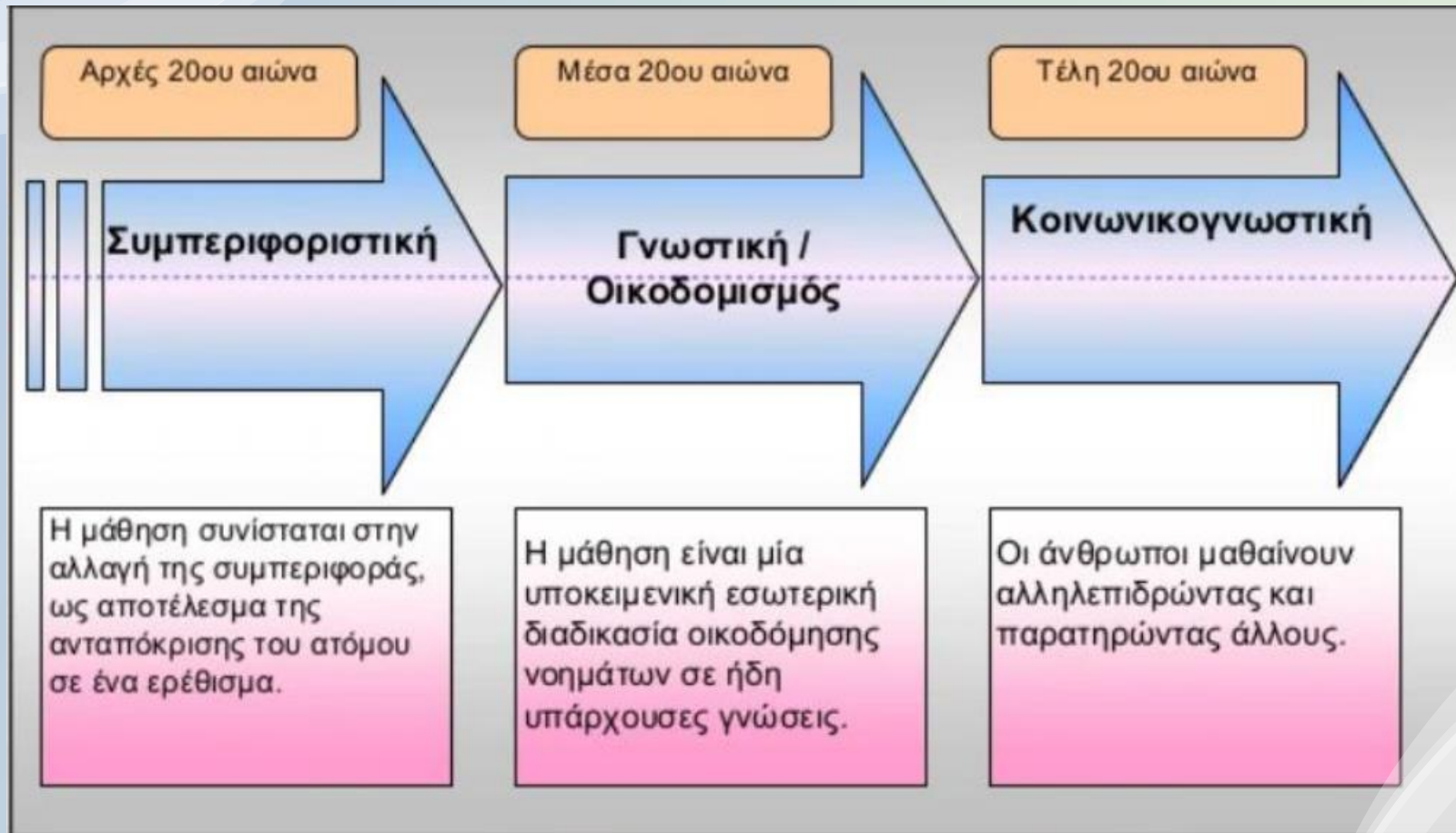
- Αρκετές διαφορετικές απόψεις (και προσεγγίσεις) μεταξύ των επιστημόνων για τον προσδιορισμό της έννοιας της μάθησης.

Έχει οριστεί ως:

- Η «Δημιουργία υποκατάστατων ανακλαστικών» (Pavlov)
- Η «επανάληψη κάποιας αντίδρασης ως αποτέλεσμα μιας θετικής ενίσχυσης» (Skinner)
- Η «μίμηση προτύπων» (Bandura)
- Η «επεξεργασία των καινούριων πληροφοριών» (Gagné)
- Η «προσωπική ερμηνεία στις νεοαποκτηθείσες πληροφορίες» (Maslow, Rogers)

(Τριλιανός, 2003)

Θεωρίες μάθησης – Ιστορική αναδρομή

Θεωρίες Μάθησης

- **Συμπεριφοριστικές θεωρίες** -Pavlov, Watson, Thorndike και Skinner

Η μάθηση είναι τροποποίηση της συμπεριφοράς. Η ενίσχυση κάποιας συμπεριφοράς οδηγεί σε επανάληψη της (θετικοί και αρνητικοί ενισχυτές) (Ράπτης & Ράπτη, 2002).

- **Γνωστικές θεωρίες** – Piaget, Bruner- Στρέφονται γύρω από τον πόλο **άτομο**.

Η μάθηση είναι αποτέλεσμα **συνειδητής επεξεργασίας** πληροφοριών (Dodge et al., 1986) με βάση τις γνωστικές λειτουργίες του ατόμου (αντίληψη, μνήμη, νόηση κλπ.), οι οποίες **παρεμβάλλονται** ανάμεσα στις πληροφορίες του **περιβάλλοντος** (ερεθίσματα) και στις **αντιδράσεις του ατόμου**, προσδίδοντας νόημα και σημασία σε αυτές.

- **Κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες**

Το άτομο βρίσκεται εντός κοινωνικού συστήματος και συνεπώς η κουλτούρα και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την επικοινωνία (πχ γλώσσα) διαμορφώνουν το γνωστικό σύστημα και αποτελούν την πηγή μάθησης και εξέλιξης. (Ράπτης & Ράπτη, 2002)

- **Κοινωνικογνωστικές θεωρίες** (κοινωνική αλληλεπίδραση)- Bandura

Ο άνθρωπος μαθαίνει μέσω της παρατήρησης, οι γνωστικές διεργασίες διαδραματίζουν σοβαρό ρόλο κι έτσι, σταδιακά, αποκτά έλεγχο της συμπεριφοράς του.

Θεωρίες Μάθησης

Συμπεριφοριστικές θεωρίες	Γνωστικές θεωρίες	Κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες
Γραμμική Οργάνωση Πληροφορίας (Skinner)	Δομικός εποικοδομισμός (Piaget)	Κοινωνικός εποικοδομισμός
Μέθοδος πολλαπλών Επιλογών (Crowder)	Εποικοδομισμός του Papert (constructionism)	Κοινωνικοπολιτισμική θεωρία του Vygotsky
Διδακτικός Σχεδιασμός (Gagné)	Ανακαλυπτική μάθηση (Bruner)	Εγκαθιδρυμένη γνώση (situated cognition)
	Επεξεργασία της πληροφορίας (γνωστικοί ψυχολόγοι)	Κατανεμημένη γνώση (distributed cognition)
	Συνδεσιασμός (Varela, Maturana)	Θεωρία της δραστηριότητας (επίγονοι της θεωρίας του Vygotsky)

Επιθετικότητα

- «Επιθετικότητα είναι η συμπεριφορά που έχει ως αποτέλεσμα τον τραυματισμό ή την καταστροφή προσωπικής περιουσίας» (Bandura, 1973)
 - Η Συμπεριφορά που προκαλεί βλάβη, το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς αυτής ή ακόμη και η πρόθεση του επιτιθέμενου να βλάψει τον άλλο
 - Υπάρχουν 2 τύποι επιθετικότητας:
 1. **Λειτουργική επιθετικότητα:** είναι «λογική» και μπορεί να «υπολογιστεί» αφού ασκείται από κάποιον με σκοπό να αποκομίσει κάποιο όφελος.
 2. **Συναισθηματική επιθετικότητα:** «είναι αντιδραστική και αυθόρμητη διαδικασία», ενώ διέπεται από θυμό (συναίσθημα) και συνήθως δεν προϋπάρχει η λογική ανάλυση κόστους-κέρδους
- (Bandura, 1973)

Επιθετικότητα

- Η βία και η επιθετικότητα αποτελούν ανθρώπινα ένστικτα – είναι **έμφυτα και ενστικτώδη στοιχεία**
- Ο Freud (1930) ανέφερε το ένστικτο του θανάτου ως την «καταστρεπτική δύναμη που υπάρχει μέσα στον καθένα μας και εκφράζεται με τη βία κατά των άλλων ή ακόμα και κατά του ίδιου του εαυτού μας».
- Ο Lorenz (1966) στηρίχθηκε στη Δαρβινική θεωρία της εξέλιξης και το ένστικτο της επιβίωσης: υποστήριξε πως το «fighting instinct» είναι εξελικτικό χαρακτηριστικό και απαραίτητο για την επιβίωση των ειδών.
- Στον αντίποδα οι συμπεριφοριστές που υποστηρίζουν ότι η επιθετικότητα (όπως όλες οι συμπεριφορές) μαθαίνεται μέσα από θετικές ενισχύσεις.

Επιθετικότητα

- Ο **Bandura** (1977) μέσω της **Θεωρίας Κοινωνικής Μάθησης** του, διατυπώνει ότι όλες οι κοινωνικές συμπεριφορές μαθαίνονται μέσω:
 1. **Άμεσης εμπειρίας**, μέσω της οποίας «το άτομο άμεσα ανταμείβεται για τη συμπεριφορά του»
 2. **Έμμεσης εμπειρίας** όπου το άτομο μαθαίνει μέσα από την υποκατάσταση. «Οι σημαντικοί άλλοι (γονείς, συνομήλικοι, δάσκαλοι) αποτελούν πρότυπα συμπεριφοράς και συνεπώς το άτομο μαθαίνει μέσω της μίμησης αυτών».
- Η **επιθετικότητα** συνεπώς είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού **εσωτερικών και εξωτερικών** παραγόντων. Όπως κάθε συμπεριφορά, ερμηνεύεται διαφορετικά από την κάθε προσέγγιση, με κοινή βάση τη **μοναδικότητα** της στιγμής και της συμπεριφοράς.

Η θεωρία του Bandura

- Υποστήριξε την άποψη ότι μαθαίνουμε με έμμεσο τρόπο
- Το άτομο έχει ενεργητικό ρόλο που επενεργεί στο περιβάλλον του με βάση τις προσδοκίες του και παράλληλα μπορεί να προβλέψει τις αναμενόμενες συνέπειες της συμπεριφοράς του
- Ο Bandura ονομάζει τη θεωρία του «**κοινωνική μάθηση**», όπου δεν εμπεριέχεται η έννοια της ενίσχυσης, αλλά της **μίμησης**
- **Η ουσιαστική μάθηση συντελείται μέσω της διαδικασίας της μίμησης**
- Η μάθηση προκύπτει από «**την παρατήρηση της συμπεριφοράς ενός προτύπου**» και εν συνεχεία «**μέσω της μίμησης της ίδιας συμπεριφοράς**». Η μίμηση της συμπεριφοράς ενός προτύπου κυρίως γίνεται **ασυνείδητα**.

Επιθετικότητα & Bandura

- Ο Bandura πραγματοποίησε έρευνες με μικρά παιδιά που εκτέθηκαν σε επιθετικά πρότυπα ενηλίκων να κακομεταχειρίζονται μια κούκλα. (**Bobo doll experiment**)
- Τα αποτελέσματα έδειξαν πως η επιθετική συμπεριφορά μπορεί να μαθευτεί άμεσα και έμμεσα και εν συνεχεία, να αναραπαχθεί
- Η έκθεση των παιδιών σε βίαια τηλεοπτικά προγράμματα έχει φανεί πως αυξάνει την επιθετικότητα, ειδικότερα των αγοριών.
- Σαν αντίλογος, υπάρχει η άποψη που λέει πως η έκθεση σε βίαιες πράξεις στην τηλεόραση μπορεί να μειώσει την επιθετικότητα ως του μηχανισμός «κάθαρσης».
- Άνδρες και γυναίκες αντιδρούν διαφορετικά όταν παρακολουθούν βίαια γεγονότα. Επίσης είναι πιθανότερο να ασκήσει **λεκτική βία** η γυναίκα, σε αντίθεση με τον άντρα που είναι πιθανότερο να ασκήσει **σωματική**

(Bandura, 1963)

Bobo doll experiment

Το 1961 ο Bandura διεξήγαγε το εν λόγω πείραμα για να μελετήσει τη συμπεριφορά, μέσω της θεωρίας για την **κοινωνική μάθηση**

- Υπόθεση: Οι **συμπεριφορές μαθαίνονται** από τα άτομα, διαμορφώνοντας τη δική τους συμπεριφορά βάσει των πράξεων κάποιων προτύπων
- 36 αγόρια και 36 κορίτσια νηπιαγωγείου. Ένας άνδρας και μία γυναίκα, λειτούργησαν ως πρότυπα ενώ μία ερευνήτρια είχε αναλάβει τη μελέτη για όλα τα παιδιά.
- 48 παιδιά χωρίστηκαν σε δύο ομάδες των 24, όπου τα μισά παρακολούθησαν τα **επιθετικά πρότυπα** (Α ομάδα) και μισά τα μη επιθετικά (Β ομάδα).
- Τα υπόλοιπα 24 ήταν τα παιδιά που δεν παρακολούθησαν κανένα πρότυπο (επιθετικό ή μη) και συνεπώς εκείνα που δεν υφίστανται την επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής (ομάδα ελέγχου)

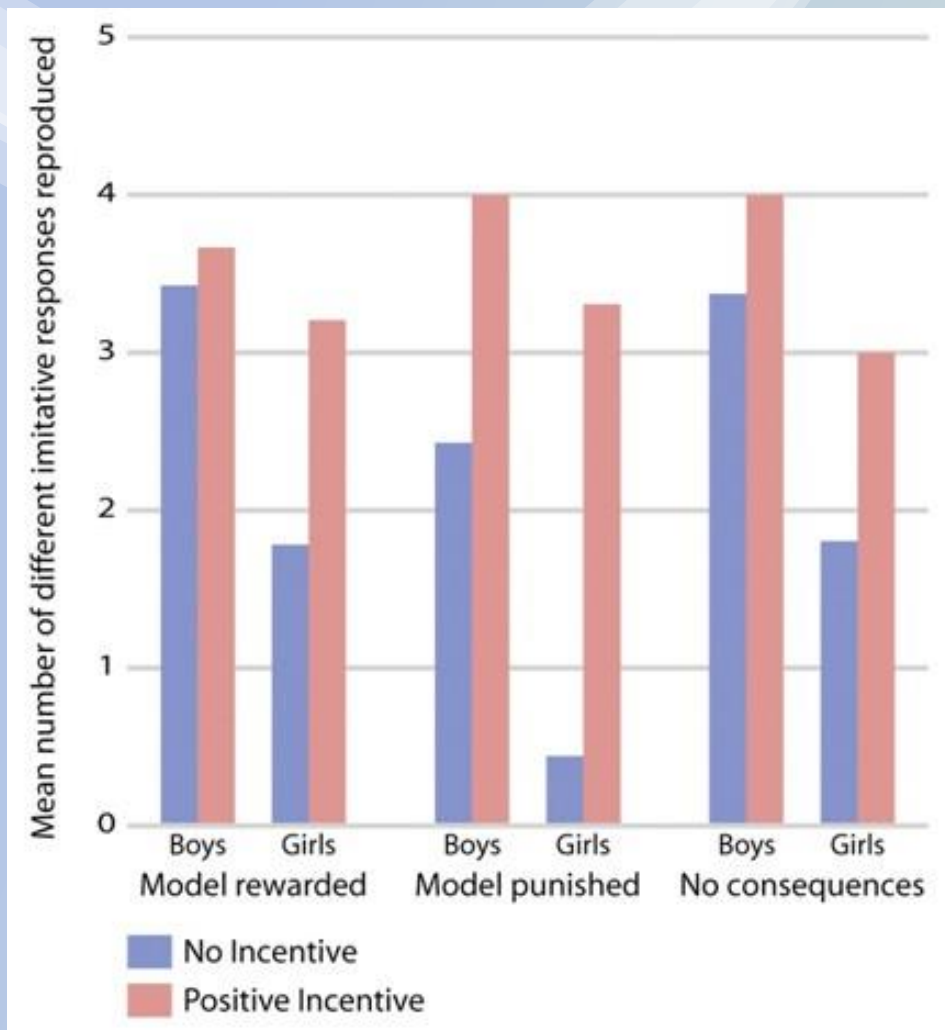
Bobo doll experiment

Τα **αποτελέσματα** της έρευνας έδειξαν πως τα παιδιά που είχαν εκτεθεί στο **επιθετικό πρότυπο** αντέδρασαν **πολύ πιο επιθετικά** από εκείνα που εκτέθηκαν στο μη επιθετικό πρότυπο ή από την ομάδα ελέγχου.

- **Μιμήθηκαν ακριβώς τη συμπεριφορά του επιθετικού ενήλικα στην κούκλα.**
- **Κριτική: Τα χαρακτηριστικά του δείγματος: έντονη φυλετική, αλλά και οικονομική ιδιαιτερότητα (παιδιά του νηπιαγωγείου του πανεπιστημίου – πλαίσιο της εποχής)**
- Τα παιδιά ήταν μεταξύ των ηλικιών 3 -6 χρονών. Οι Baron et.al (2001) εξήγησαν πως «ο μετωπιαίος λοβός των παιδιών κάτω των 8 ετών δεν έχει αναπτυχθεί εντελώς, οπότε δεν είναι ικανά να ξεχωρίσουν την πραγματικότητα, από την φαντασία».
- Οι Worthman και Loftus (1992) χαρακτήρισαν τα πειράματα του Bandura **αντιδεοντολογικά**, επειδή «χειρίστηκε τα υποκείμενα με τέτοιο τρόπο, ώστε να τα οδηγήσει στην εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς». (πρόκληση της αναμενόμενης συμπεριφοράς)

Τα αποτελέσματα του πειράματος του Bandura άλλαξαν την πορεία της σύγχρονης ψυχολογίας και χαρακτηρίστηκε ότι βοήθησε στην αλλαγή της τάσης της επιστήμης από το **συμπεριφορισμό που ήταν κυρίαρχη θεωρία ως τότε**

Επιθετικότητα

Bandura, 1965

Επιθετικότητα

- Οι Buss & Perry (1992) έγραψαν ότι η **επιθετικότητα** συντελείται από:
- **Σωματική και λεκτική εκδήλωση**, που μπορεί να προκαλούν βλάβη στους άλλους και αποτελούν το **κινητικό μέρος** μιας τέτοιας συμπεριφοράς
- **Τον θυμό**, που διεγείρει τον οργανισμό προετοιμάζοντάς τον για επιθετικότητα, ενώ αποτελεί το **συναισθηματικό μέρος** της συμπεριφοράς και παράλληλα λειτουργεί ως ενδιάμεσος κρίκος μεταξύ του **κινητικού και γνωσιακού** στοιχείου μιας επιθετικής συμπεριφοράς
- **Την εχθρότητα**, που χαρακτηρίζεται από μειωμένα επίπεδα ικανότητας κρίσης του ατόμου και συνιστά το **γνωσιακό κομμάτι** της επιθετικής συμπεριφοράς.
- Παράλληλα οι Plomin et.al (1994) έδειξαν τη σπουδαιότητα της **κληρονομικότητας** σε διάφορες μορφές χαρακτηριστικών της προσωπικότητας και ψυχικών διαταραχών, μεταξύ αυτών και οι επιθετικές τάσεις.

Επιθετικότητα

- Οι συμπεριφοριστές έθεσαν τη **ματαίωση** ως παράγοντα για την πρόκληση επιθετικών συμπεριφορών.
- Επίσης ο Miller (1941) υποστήριξε ότι «η επιθετικότητα δεν είναι απαραίτητα η μοναδική αντίδραση στη ματαίωση, αλλά η επιθετική συμπεριφορά είναι πάντα αποτέλεσμα κάποιας ματαίωσης»
- Ο Freud (1930), υποστήριξε πως «οι ορμές αποτελούν την κινητήριο δύναμη του ατόμου και παράγουν συνεχώς ενέργεια, η οποία συσσωρεύεται στο άτομο και δημιουργεί εντάσεις. Το άτομο επιδιώκει να τις μειώσει εκλύοντας τη **συσσωρευμένη ενέργεια.**» Όταν συσσωρεύεται διαρκώς αυτή η ενέργεια, «δημιουργείται η **ανάγκη απελευθέρωσης** της κι έτσι οδηγείται το άτομο στην **επιθετικότητα**».
- Η συσσωρευμένη ενέργεια μπορεί να εκτονωθεί είτε με **κοινωνικά αποδεκτό τρόπο**, πχ μέσω παιχνιδιού, εργασίας ή άθλησης, είτε μέσω κοινωνικά μη-αποδεκτών ενεργειών (π.χ. με λεκτική ή σωματική επίθεση εναντίον κάποιου, καταστροφή περιουσίας κ.λπ.) (Αμπακούμκιν, 2004)

Επιθετικότητα

- Βάσει αυτών, αποδεικνύεται πως δεν μπορεί να είναι όλες οι συμπεριφορές μονάχα αποτέλεσμα μάθησης και μίμησης προτύπων, έτσι και η επιθετικότητα

Κάποιες συμπεριφορές είναι και ενστικτώδεις. Δύνανται να προκύπτουν από βιολογικούς αλλά και άλλους παράγοντες, όπως:

- Η κληρονομικότητα (Plomin et al, 1994)
- Η χρήση ουσιών (Swanson et, 2004)
- Περιβαλλοντικοί- κοινωνικοπολιτικοί (Koob et al, 1992)
- Κάποια διαταραχή προσωπικότητας (Quinsey & Lalumiere, 1995)

Ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας!

**Most of the images of reality
on which we base our actions
are really based on
vicarious experience....**

Albert Bandura

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αμπακούμκιν, Γ. (2004). Σημειώσεις για το μάθημα «Κοινωνική Ψυχολογία ΙΙ». Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Bandura, A. (1977). Social learning theory. Prentice-Hall.

Bandura, A. (1973). Aggression: A Social Learning Analysis. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bandura, A. (1963). The Role of Imitation in Personality. The Journal of Nursery Education, 18, .

Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. The Journal of Abnormal and Social Psychology, 63(3), 575–582

Baron, M.E.; Broughton, D.D.; Buttross, S.; Corrigan, S.; Gedissman, A.; deRivas, M.R.G.; Rich, M.; Shifrin, D.L.; Educ, C.P. (2001) Children, adolescents, and television. *Pediatrics* , 107, 423–426

Bigge, M. (1990). Θεωρίες μάθησης. Αθήνα: Πατάκης

Buss AH, Perry M. (1992). The Aggression Questionnaire. J of Personality and Social Psychology, 63: 452-459.

Dodge, K.A., ΡοHί, G.S., McClaskey, C.L., & Brown, M.M. (1986). Social competency in children.. Monographs Of the Society For Research In Child Development, 51, 2.

Freud, S. (1930). Civilization and its discontents. Hogarth.

Καφετζόπουλος, Ε. (1995). Εγκέφαλος, συνείδηση και συμπεριφορά. Αθήνα: Εξάντας.

Koob G F, (1992) Drug of abuse: anatomy, pharmacology and function of reward pathways. Trends Pharmacol Sci 13:177-184

Lorenz, K. (1966). On aggression. London: Methuen.

Miller, N.E. (1941). frustration-aggression hypothesis. PSYchological Review, 48, 337-342.

Plomin R, Owen M J, McGaffin P, (1994). The genetic basis of complex human behaviors. Science 264: 1733-1739

Quinsey VL, Lalumiere ML. (1995). Psychopathy in a nonarbitrary class. Behav Brain Sci, 18: 571

Ράπτης, Α. & Ράπτη, Α. (2002). Μάθηση και Διδασκαλία στην Εποχή της Πληροφορίας: Ολική Προσέγγιση, Αθήνα

Swanson JW, Swartz MS, Elbogen EB. (2004). Effectiveness of atypical antipsychotic medicine in reducing violent behavior among persons with schizophrenia in community-based treatment. Schizophrenia Bulletin, 30, 1, 3-18

Τριλιανός, Θ. (2003). Μεθοδολογία της σύγχρονης Διδασκαλίας: Καινοτόμες επιστημονικές προσεγγίσεις στη διδακτική πράξη, Τόμος Α, Αθήνα.

Worthman, C., & Loftus, E. (1992). Psychology. New York: McGraw-Hill